

Базель I до Базель II з відповідною зміною національних стандартів банківського нагляду та регулювання. Проте глобальна фінансова криза виявила чисельні проблеми банківського регулювання, що зумовило розробку і запровадження нових стандартів Базель III. Сучасна система банківського нагляду передбачає перехід від оцінки чинників ризику від мікрорівня до макрорівня. В українській банківській системі поки що вдалося адаптувати стандарти Базель I і частково Базель II. Передбачається тільки розпочати запровадження стандартів Базель III, що буде вимагати значних заходів з подальшого розвитку і вдосконалення системи банківського нагляду і регулювання.

Література

1. Барановський О. Банківська криза: суть, фактори виникнення та особливості прояву / О. Барановський // Економіка України. – 2010. – № 2. – С. 34-48.
2. Бюлетень Національного банку України. – 2013. – №3(240) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127.
3. Буковинський С.А. Уроки глобальної фінансової кризи: міжнародні проблеми реформування міжнародних стандартів банківського регулювання і нагляду / С.А. Буковинський, Т.Е. Унковська, О.Л. Яременко // Економічна теорія. – 2011. – № 1. – С. 79-90.
4. Влияние новых требований Базель-III для Украины неоднозначно. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrbank.info>.
5. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики в Україні до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 6-23.
6. Геєць В. Формування і розвиток фінансової кризи 2008-2009 років в Україні / В. Геєць // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 5-24.
7. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Довгань // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 20-26.
8. Кудряшов В. Рекапіталізація проблемних банків з використанням державних ресурсів / В. Кудряшов // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 37-48.
9. Міщенко А. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан, чинники та напрями підвищення ефективності регулювання / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2009. – №1. – С.34-41.
10. Пацера М. Світова фінансова криза та її наслідки для банківської системи України / М. Пацера // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 28-33.
11. Рудько-Селиванов В.В. Базельское соглашение по банковскому капиталу и риску производных финансовых инструментов / В.В. Рудько-Селиванов, А.А. Афанасьев, К.Н. Лапина // Деньги и кредит. – 2004. – № 2. – С. 20-25.

УДК 336.225:340.130.5

Крайник О.П.,
д.е.н., професор, зав. кафедрою
економічної політики та економіки праці
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Податкове регулювання є одним із найважливіших факторів, які визначають конкурентоспроможність підприємства, а підвищення обґрунтованості та ефективності податкової системи створює стимули для розвитку підприємництва, зменшення масштабів тіньової економіки, збільшення надходжень до всіх рівнів бюджетів. Вплив ендогенних та екзогенних факторів на зміну економічної кон'юнктури в умовах економічної кризи зумовили необхідність здійснення термінових економічних реформ, зокрема і реформи податкової системи.

До основних завдань реформування економіки країни, згідно Програми економічних реформ Президента України на 2011-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка,

ефективна держава» та Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки, прийнятої Кабінетом міністрів України, віднесено реформування податкової системи з метою забезпечення відповідності податкового навантаження на бізнес реальним можливостям економіки. Прийняття нового Податкового кодексу внесло значні зміни у процес податкового регулювання. Однак цих змін недостатньо для активізації економічної діяльності. Тому особливо актуальним завданням сьогодення є продовження реформаторських зусиль з метою активізації економічного розвитку країни, в тому числі в сфері оподаткування. Важливими завданнями в цьому аспекті є підвищення ефективності адміністрування податків; зменшення частки податків у витратах підприємств; зміна підходів до організації роботи податкового контролю, що свідчить про актуальність обраної теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми податкового регулювання є предметом уваги багатьох українських вчених, зокрема Т.І. Єфименко, В.Л. Плескач, І.Р. Ковальова, В.В. Кулешіра, Ю.В. Касперовича, П.В. Мельника, Л.Л. Тарангул, О.Д. Василика, В.М. Геєця, Ю.Б. Іванова, Ю.В. Каспрук, А.І. Крисоватого, І.О. Луїної, дослідження котрих свідчать, що податкове регулювання є важливим інструментом впливу на розвиток економічної системи і соціальної сфери. Однак ці дослідження не в повній мірі містять аналіз впливу запровадження Податкового кодексу на економічні процеси в країні, а також не акцентують на стратегічних завданнях реформування податкової системи в найближчій перспективі до яких віднесено: підвищення ефективності адміністрування податків; зменшення частки податків у витратах підприємств; зміна підходів до організації роботи податкового контролю.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження і узагальнення результатів реформування податкової системи в контексті завдань реформування економічної системи України та визначення основних напрямків зміни регуляторних процесів в найближчій перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [1] та Державній програмі активізації розвитку економіки на 2013-2014 [2] роки визначено за необхідне більш ефективно використовувати податкові важелі регулювання національної економіки для підтримки її конкурентоспроможності, прискорення структурних перетворень.

Тому одним з головних завдань реформування податкової системи стало підвищення рівня конкурентоспроможності українських підприємств. Цій меті відповідало розроблення й ухвалення Податкового кодексу, імплементація якого повинна забезпечити створення сприятливого інвестиційного клімату в державі, залучення іноземних інвестицій вітчизняними підприємствами і забезпечення економічного зростання в країні.

Як зазначає Касперович Ю.В., «...податково-бюджетна політика може справляти потужний вплив на сукупний попит, виробництво і зайнятість, коли економіка функціонує значно нижче повної потужності національного виробництва і там, де необхідно, забезпечити стимулювання попиту для економіки» [3].

Принципи податкової системи, закладені в новому Податковому кодексі, інструменти та механізми реалізації податкових відносин розроблені у відповідності до практики зарубіжних країн та кращих світових традицій адміністрування податків, що забезпечує рівність у реалізації прав та інтересів усіх учасників процесу.

Аналіз впливу запровадження Податкового кодексу на міжнародну оцінку податкової системи України за допомогою рейтингу «Doing Business» [2] за індексом «Сплата податків», дало змогу виявити позитивні сторони реформування податкової системи й визначити напрями, що потребують додаткового опрацювання. Такими напрямками, на думку міжнародних експертів, залишається величезна кількість дозвільних і перевіряючих органів та застосування більш жорстких методів контролю підприємницької діяльності. Ці негативні чинники сприяють «тінізації» окремих секторів економіки та є суттєвим гальмом на шляху реалізації розпочатих реформ

Одним із стратегічних завдань реформування податкової системи України визначено зміцнення позицій вітчизняного бізнесу в міжнародній конкурентній боротьбі за рахунок зменшення частки податків у витратах підприємств і скорочення витрат часу платників на нарахування і сплату податків [4].

Комплексне запровадження таких змін до системи оподаткування дасть можливість значним чином покращити якість адміністрування податків і зборів, боротися з оптимізацією податкових зобов'язань на стадії використання коштів, отриманих з порушенням податкового законодавства.

Податковим кодексом передбачено наступні необхідні кроки для зменшення частки податків у витратах підприємств:

- зменшено кількість податків і зборів: загальнодержавних – з 29 до 18, місцевих – з 14 до 5;
- з 2011 року розпочалося поетапне зниження ставки податку на прибуток підприємств, яка в 2014 році має становити лише 16%;
- з 2014 року ставка податку на додану вартість (ПДВ) становитиме 17% [5].

Зниження ставки податків на прибуток підприємств та зменшення кількості податків та зборів повинні зменшити податкове навантаження на підприємство, що сприятиме покращенню його фінансового стану. Важливим у цьому аспекті є зниження ставки єдиного соціального внеску, який сплачується роботодавцем, підвищує собівартість продукції, зменшуючи її прибутковість, і становить

значну частку в загальній сумі обов'язкових платежів, що враховуються при визначенні податкового навантаження на підприємство. Програмою реформ у цій частині передбачено поступове підвищення ставки єдиного соціального внеску для найманих робітників і її зниження для роботодавців. Однак реалізація цієї частини реформування у сфері зміни податкового навантаження потребує додаткового вивчення можливого впливу регуляторної дії на обидві сторони підприємницького процесу.

Натомість, зниження ставки ПДВ не вплине на величину податкового навантаження на підприємство, так як ПДВ є податком на споживання, а відтак перекладається на споживачів, не зменшуючи доходи підприємства.

Положення, закладені в Податковому кодексі України сприятимуть скороченню витрат часу платників на нарахування і сплату податків за рахунок зведення усіх законів з питань оподаткування в єдиний нормативний документ та запровадження електронного документообігу. Важливим напрямком вдосконалення податкової політики є розширення бази оподаткування за рахунок зменшення рівня тінізації економіки та забезпечення рівних конкурентних умов у економічному просторі країни.

Програмою податкового реформування передбачено в чітко визначені терміни вдосконалення правового регулювання відносин між державою та платниками податків, що виникають у процесі започаткування власної справи, податкового обліку, декларування податкових зобов'язань та їх виконання.

Ще одним важливим завданням реформування податкової системи є підвищення ефективності адміністрування податків.

Так, дослідження, проведене В.В. Кулешіром показало, що «важливе місце у вирішенні фінансових проблем розвитку окремих громад може зіграти удосконалення адміністрування вже існуючих джерел наповнення бюджетів, а ефект від включення єдиного податку до джерел наповнення бюджетів розвитку підвищуватиметься у міру зростання фіскальної важливості вказаного податку, що досягається через підвищення та індексацію ставок єдиного податку» [6].

До питання важливості ролі адміністративного регулювання податків звертається також низка інших учених. Так, Плескач В.Л., Ковальов І.Р. вважають, що «становлення й розвиток податкової системи в Україні відбуваються в умовах політичних, економічних і структурних реформ. Невідкладне проведення податкової реформи було необхідним як для поліпшення бізнес-середовища, так і для стабілізації державних фінансів.

Одним із завдань щодо запровадження змін у податковому законодавстві є підвищення ефективності адміністрування податків, що передбачає необхідність проведення інформаційно-аналітичного спектру робіт з обґрунтування ефективності управлінських рішень в органах фінансової та фіскальної сфер» [7], а Єфименко Т.І. зазначає, що витрати на адміністрування нових податків повинні бути мінімізовані [8].

Процес застосування адміністративних процедур викликає найбільше застережень з боку підприємницького середовища і є однією з найслабших ланок податкової системи.

Вирішення цієї проблеми забезпечить зменшення тіньового сектора та запобігання ухилень від сплати податків і зборів; збільшення надходжень до всіх рівнів бюджетів; покращення умов надходження інвестиційних ресурсів; формування високої податкової культури у платників податків.

Основним напрямком зміни у системі адміністрування податків є спрощення адміністрування податків для підприємств, зменшення витрат часу й коштів суб'єктів підприємницької діяльності на ведення податкового обліку та звітності й сплату податків.

Виконання цього завдання передбачає підвищення рівня інформаційного забезпечення й упровадження автоматизованої системи документообігу для зниження витрат на адміністрування податків; удосконалення порядку реєстрації платників податків; запровадження прозорої системи відповідальності співробітників податкової служби. Зміна правил адміністрування податків повинна забезпечити отримання економічного ефекту за рахунок зменшення рівня тінізації економіки та збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів. Однак, такий ефект можна отримати лише у разі сприйняття нових правил більшістю платників податків за рахунок налагодження копійкою роз'яснювальної роботи щодо необхідності та суті нових правил адміністрування; зміни ставлення податкових органів до платників, налагодження дійсно партнерських стосунків між ними; ефективної боротьби з корупцією; підвищення ступеня довіри до влади в цілому.

Наступним кроком на шляху удосконалення системи податкового регулювання є зміна підходів до організації роботи податкового контролю, тобто визначення кількості та чітка регламентація видів перевірок, встановлення переліку документів, які мають бути пред'явлені для проведення документальної виїзної та фактичної перевірок; періодичності проведення документальних планових перевірок. З ухваленням Податкового кодексу зроблено значний крок уперед на шляху визначення закритого переліку прав і обов'язків платників податків і контролюючих органів з метою запобігання розширенню прав однієї й обмеження прав іншої сторони, а також налагодження партнерських відносин між платниками податків і контролюючими органами. Останнє набуває особливого значення, оскільки від таких відносин значною мірою залежить не лише виконання платниками свого податкового обов'язку, а й ефективність господарської діяльності.

Крім того, до стратегічних завдань реформування податкової системи України належать такі напрями як гармонізація податкового законодавства із законодавством ЄС; забезпечення рівних умов конкуренції в економіці України; зменшення глибини соціальної нерівності.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, з прийняттям Податкового кодексу в Україні започатковано реформування податкової системи та першим кроком до формування цілісної законодавчої бази з питань оподаткування, що регламентує економіко-правові відносини, які виникають в сфері оподаткування та визначає загальні засади встановлення податків і зборів, елементи оподаткування, прав та обов'язків платників податків і контролюючих органів, процедури адміністрування та сплати податків. Зміни податкового регулювання повинні бути спрямовані на досягнення стратегічних цілей економічного і соціального розвитку, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та прискорення інноваційно-інвестиційних процесів в країні.

Вирішення стратегічних завдань реформування податкової системи таких, як: підвищення ефективності адміністрування податків; зменшення частки податків у витратах підприємств; зміна підходів до організації роботи податкового контролю забезпечать розширення бази оподаткування та дотримання рівних конкурентних умов у економічному просторі країни, а тим самим створюють умови для активізації економічних процесів та досягнення високих темпів економічного зростання. Важливим є врахування світового досвіду податкових реформ, який може бути корисним з точки зору вибору найбільш ефективного варіанту податкових інструментів, їх впливу на макроекономічну ситуацію та зменшення соціальної напруженості.

Література

1. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
2. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246247059&cat_id=244203594
3. Касперович Ю.В. Фіскальна трансмісія та її наслідки на формування доходів бюджету / Ю.В. Касперович // Економіка і держава. – 2012. – № 3. – С. 69-73.
4. Contribute to The Doing Business report. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Кулешір В. В. Формування та використання фондів розвитку місцевих бюджетів / В. В. Кулешір // Економіка і регіон. – 2011. – № 3(30). – С. 93-96.
7. Плєскач В.Л. Концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення модельних досліджень у сфері оподаткування / В.Л. Плєскач, І.Р. Ковалів // Фінанси України. – 2011. – № 5. – С. 21-27.
8. Єфименко Т.І. Антикризове податкове регулювання фінансового сектору / Т.І. Єфименко // Фінанси України. – 2011. – № 11. – С. 3-21.